

վոչո¹⁴¹), որը ձերբակալելով նրանց աքսորեց Օպսիկիոն, իրենց պրոաստիոնները, որպես թե Ռոմանոսի դեմ դավեր նյութողների:

17. Սեպտեմբեր ամսի քսանչորսին Ռոմանոսը ստանում է կեսարի պատվաստիճանը, իսկ դեկտեմբեր ամսի 17-ին, նախահարց¹⁴¹ կիրակիին. նա ձեռամբ Կոստանդին կայսեր և Նիկողայոս պատրիարքի թագ է կապվում:

ԹԱԿԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ ԹՈՄԱՆՈՍԻ

6428 թվականին, ինդիկտիոնի 8-րդ տարվա հունվար ամսի 6-ին, սուրբ աստվածահայտնության տոնի օրը, Ռոմանոսը թագադրում է իր կնոջ Թեոդորային, իսկ մայիս ամսի 17-ին, սուրբ Պենտեկոստեի օրը, կայսեր ձեռքով¹⁴² իր որդի Խրիստոֆորոսին: Նույն երթի ժամանակ նրանք երկուսը միայն անցան: Ինդիկտիոնի 8-րդ տարվա հուլիս ամսին, կիրակի օր, Ռոմանոսի կողմից հոգևորականների միջև վերականգնվեց համերաշխությունը: Հաշտվեցին դեռևս Նիկողայոս և Եվթիմիոս պատրիարքների ժամանակներից զժտված բոլոր մետրոպոլիտներն ու կղերականները:

2. Ինդիկտիոնի 9-րդ տարվա փետրվար ամսի ութին Ռոմանոսը, թագավորության վրա աչք ունենալու մեղադրանքով, Կալոմարիայի որդի Ստեփանոսին վանական խուղելով Անտիգոնոսի կղզին աքսորեց. նրա հետ նաև նրա մտերիմներ Թեոփանես Տիխիոտեսին¹⁴³ և Պավղոս Օրֆանոտրոֆոսին¹⁴⁴:

3. Ռոմանոս կայսրը տրիբունալիոնում¹⁴⁵ ընդունելություն կազմակերպեց, որտեղ բոլորը ներկայացան ղենքերը կապած: Ադնումիոնից¹⁴⁶ հետո Ռոմանոսն ու Կոստանդինն իսկույն, փութանակի պալատ են վերադառնում, քանզի Արսենիոսի մտերիմ Լևոնը տեղեկացրել էր Արսենիոսի¹⁴⁷ և մանգլավիտ Պողոսի դավադրության մասին: Նրանց բրածեծ արեցին և ունեցվածքը բռնագրավելով՝ աքսոր ուղարկեցին: Այն ժամանակ պարագինաստեոնի¹⁴⁸ պաշտոնը վարում էր երեց Հովհաննես ռեքտորը¹⁴⁹, որը Արսենիոսի մտերիմ Լևոնին հեղումադարիոս¹⁵⁰ դարձրեց՝ կայսեր մտերմացնելով: Ինչ վերաբերում է Լևոն Արգիրոսի որդի Ռոմանոսին, որին հիշել եմ վերևում, Ռոմանոս կայսրը իրեն փեսայացրեց, կնույն տալով իր դուստր Ագաթին, քանզի Ռոմանոսը թիկնեղ տղամարդ էր, մարմնով ու դեմքով գեղեցիկ, խոհեմ, աչքի էր ընկնում հատկապես իր ողորմածությանը, առաջածեոնությանը, բարությանը ու համեստությանը:

Այն ժամանակները մեջտեղ եկավ Հելլադա [բանակաթեմից] ոմն Հռենտակիոս¹⁵¹, Նիկետաս պատրիկի ազգականը, անկիրթ ու հայրասպան մի մարդ։ Սա հետամուտ էր եղել իր հարազատ հորը սպանել, և հայրը նրանից փախուստի դիմելով, մտավ մի նավ և ծով դուրս գալով, ընկավ Կրետեի սարակինոսների ձեռքը։ Հռենտակիոսը առիթից օգտվելով, հոր ողջ ունեցվածքը հափշտակեց և քաղաք գալով, ապաստանեց աստծո մեծ եկեղեցին¹⁵²։ Ռոմանոս կայսրը, տեղեկանալով սրա անկարգությունների և հափշտակությունների մասին, որոշեց եկեղեցուց դուրս հանել և պատժել։ Նա բուլղարներին հասցեագրված կեղծ նամակներ սարքելով, միտք ուներ նրանց մոտ փախչել, բայց ձերբակալվելով և հարցաքննության ենթարկվելով, ղրկվեց ունեցվածքից ու աչքի լույսից։

5. Բուլղարները դարձյալ արշավեցին և հասան մինչև Կատասիրտա¹⁵³։ Դոմեստիկոս Ադրալեստոսի մահից հետո սխուրի գոմէստիկոս նշանակվեց Պոլիոս Արգիրոսը, մի գեղեցիկ, անչափ փորձառու մարդ։ Սա տագմանների հետ գալով Թերմոպոլիս¹⁵⁴, այնտեղից բուլղարներին լրտեսելու հանձնարարությամբ, իր տոպոտերետես¹⁵⁵ Միքայելին, Մորուկոնի որդուն ուղարկեց, բայց նա անսպասելիորեն ընկավ բուլղարների լարած թակարդը և թեև նրանցից շատերին խողովողեց, բայց ինքն էլ վիրավորվեց և քաղաք գալով վախճանվեց։

6. Այն ժամանակ հյուսիսարևելյան նոտարիոս Թեոկլետոսը անդեկացրեց Ռոմանոս կայսեր դեմ, իբրև լի Կոստանդին կայսեր հետին փողերանոցի պես Անաստասիոս սակելլարիոսի, Թեոդորետոս Լիտոնիտի, իդիկոնի կայսերական նոտար Դոմեստիոսի, Նիկեդալոս Կուբացեսի և Թեոդոտոս պրոտոկլարալոսի¹⁵⁶ կալմակերպած դավադրության մասին։ Հարցաքննության ենթարկվելով, նրանք բրածեծ արվեցին և, Մեսե պողոտայով ծանակվելով, աքսոր ուղարկվեցին։ Թեոդորետոսին հատուկ գանահարեցին պալատի տրիկոնիոսում և նրան էլ աքսորեցին։ Ինչ վերաբերում է Անաստասիոս սակելլարիոսին, ապա նրան էլեգմոն վանքում վանական խուղեցին, ուր և նա կնքեց իր մահկանացուն։

7. Ռոմանոսը օգտվելով նման առիթից, Կոստանդինն ստորագրած է դարձնում, իջեցնում երկրորդ տեղը, առաջին տեղում դնելով Իրենն։ Նա, երկյուղելով իր կյանքին սալառնացող ոտնձգություններից (ավաղ մարդկային արարմունքներին), երկամեզանցության մեղք գործեց։ Չէ՞ որ նա երգվել էր, որ իր անունը որպես կայսր պիտի հիշվի Կոստանդին անունից հետո։

8. Սիմեոնը դարձյալ է արշավում հռոմայեցիների վրա: Նա Խա-
գանի¹⁵⁷, Մենիկոսի¹⁵⁸ և ուրիշների գլխավորությամբ բազմաթիվ բուլ-
ղարների է ուղարկում, հրամայելով անհատապես քաղաքի վրա հարձակ-
վեն: Սրանք լեռների միջով եկան մինչև Մանգլաբա¹⁵⁹: Լեռնանոս կայսրը,
իմանալով նրանց հարձակման մասին և երկյուղելով, որ նրանք հան-
կարժ կգնան կրակի կտան Պեգեի պալատներն ու Ստենոնը¹⁶⁰, նրանց
դեմ է ուղարկում Հովհաննես ռեքտորին, Լևոն և Պոթոս Արգիրոսնե-
րին՝ կայսերական, հետերիայի և տագմանների մեծաթիվ զինվորներով:
Սրանց հետ էր նավատորմի ղեկավար պատրիկ Ալեքսիոս Մուսելեն¹⁶¹,
սեփական զորքով¹⁶²: Պահոց հինգերորդ շաբաթն էր¹⁶³: Ահա նրանք
զինվորներին դասավորեցին Պեգեի դաշտային ու ցածրագիր վայրե-
րում, իսկ բուլղար զինվորներն երեացին բարձրագիր տեղերից: Ան-
հասկանալի ու սարսափազդու վայնասունով բուլղարները ուժգնապես
հարձակվեցին հռոմայեցիների վրա: Հովհաննես ռեքտորն իսկույն փա-
խուստի դիմեց, իսկ նրա փրկության համար մաքառող Պլատիպոդեսի
որդի Ֆոտինոսը և շատ ուրիշներ սրի քաշվեցին: Հազիվհազ փրկված
ռեքտորը դրոմոն մտավ: Եկավ և փախուստի դիմած զինյալ Ալեքսիոս
Մուսելեն՝ դրոնգարը, որը սակայն չկարողացավ բարձրանալ դրոմոնի
նավասանդուղքը և ծովն ընկնելով, իր պրոտոմանդատորի հետ խեղդ-
վեց: Ինչ վերաբերում է Արգիրոսներին՝ Պոթոսին և Լևոն պատրիկին,
ապա նրանք փախուստի դիմելով՝ բերդում ապաստանեցին ու փրկե-
վեցին: Նավաստիներն ու բոլոր զինվորները թշնամիներից փախչելով
կամ ծղվում խեղդվեցին, կամ սրակոտոր եղան, կամ էլ բուլղարների
ձեռքը գերի ընկան: Բուլղարներին ահա այլևս ոչինչ չէր խանգարում,
և նրանք Պեգեի պալատները կրակի տվեցին, ամբողջ Ստենոնը մոխրի
վերածեցին: Սարսափելի բան է, երբ անխոհեմության ու անփորձու-
թյան հանգանակությունն է դաշնակցում:

9. Ինդիկտինի տասներորդ տարվա փետրվար ամսի քսանին
վախճանվեց Լեռնանոսի կին Իեոդորան: Նրա մարմինն ամփոփվեց Լեռ-
նանոս կայսեր տանը, որը վերջինիս կողմից վանքի էր վերածվել: Նույն
ամսին թագադրվեց Քրիստափոր կայսեր կին Սոֆիան: Հենց այդ ժա-
մանակները քաղաք ժամանեց Իբերացի կուրապաղատը¹⁶⁴: Նա անցավ
փառահեղ զարդարված հրապարակի միջով և ընդունվեց մեծ շուքով ու
պատվով: Նրան տարան և առտժո սուրբ իմաստության տաճարը՝ ակա-
նատես լինելու նրա գեղեցկության ու թանկագին զարդերին: Նախքան
նրա տաճար գալը, այն հարդարեցին ոսկեթել ծածկոցներով և ասեն
տեսակի դարդերով: Նա ապշեց տաճարի հրաշագեղության, արտակարգ

մեծության, թանկագին զարդերի վրա, ասաց, թե այդ սուրբ տեղը հի-
րավի աստծո բնակության վայր է, որից հետո իսկույն իր երկիրը վե-
րադարձավ:

10. Երբ բուլղարները դարձյալ արշավելով հասան ու կրակի տվե-
ցին սուրբ Թեոդորայի պալատները, Ռոմանոս կայսրը տագմանների
հրամանատարներին ճաշի հրավիրեց: Նրանց հետ էր և Սակտիկես
կոչվածը: Կայսրը հորդորեց նրանց, դրդեց թշնամիների գեմ գուրս-
գան ու պաշտպանեն հայրենիքը: Նրանք պատրաստակամությամբ աս-
ացին, թե իրենց կյանքը չեն խնայի հանուն նրա թագավորության և
քրիստոնյաների: Հաջորդ օրը հիշյալ Սակտիկեսը զինվելով կայսեր
կողմից, գործով ապացուցեց իր հավատարմությունն ու խիզախությու-
նը: Անցնելով բուլղարների թիկունքը և խոյանալով նրանց ճամբարը,
նա հանդիպածին սրի քաշեց: Բուլղարները տեղեկանալով կատար-
վածի մասին, ճամբար են վերադառնում և բախվելով, Սակտիկեսին
փախուստի են մատնում, քանզի նրա զինվորները փոքրաթիվ էին: Նա
քաջաբար կռվեց, շատերին սպանեց, բայց ի վիճակի չլիսելով գիմանալ
մեծաթիվ թշնամիներին, քաշեց ձիու սանձը և դիմեց փախուստի: Երբ
նա պետք է մոտիկից հոսող գետն անցներ, նրա ձիու ոտքը խրվում է
գետի տիղմի մեջ, և նա թիկունքին ու ազդրին վերք է ստանում: Իր
զինվորների օգնությամբ ձին մի կերպ տիղմից գուրս քաշվեց, և նա
հասավ Վլախեոնա ու փրկվեց: Նրան պառկեցրին սուրբ սորոսում¹⁶⁵,
բայց վերքը ծանր էր, և նա գիշերը վախճանվեց:

11. Այդ ժամանակները գերապատիվ Պետրոնասը Ռոմանոս կայ-
սեր հրամանով այսպես կոչված Քսերոկերկոսի դռան մոտ գտնվող
սուրբ Մամասի տղամարդկանց վանքից մի փառավոր տապանակ բե-
րեց, ինչպես և երկու այլ, առանց քանդակների տապանակներ, որոնց
մեջ, ինչպես ասում են, ամփոփված էին Մավրիկիոսի¹⁶⁶ և նրա որ-
դինների աճյունները: Դրանք դրվեցին Ռոմանոս կայսեր վանքում, այն
է՝ Մյուրեկեոնում:

12. Ոմն Ագրիանոս խալդ¹⁶⁷ և մեծահարուստ Տաճատ հայր¹⁶⁸, իսալ-
դիայի զորավար Վարդաս Բոյիլասի¹⁶⁹ դրդմամբ, գրավելով Բաբերդ¹⁷⁰
կոչվող բերդը, Ռոմանոս կայսեր դեմ խռովություն ու ապստամբություն
են բարձրացնում: Նրանց ապստամբությունը ճնշում է սխուրի դո-
մեստիկոս Հովհաննես Կուրկուասը և գլխավորներին ձերբակալելով,
կուրացնում, ունեցվածքը լուծագրավում, իսկ աղքատներին ու աննշան-
ներին անմեղ համարելով, հրամայում գնան, ուր ցանկանան¹⁷¹: Տա-
ճատը փախավ մի ուրիշ շատ ամուր բերդ և անպատիժ մնալու մասին

ևրաշխիքներ ստանալով, եկավ քաղաք, ուր ստացավ մանգլավիտի¹⁷² պաշտոնը: Նա տնային կալանքի մեջ էր պահվում Մանգանների տանը, բայց երբ փորձեց փախուստի դիմել, բռնվեց ու կուրացվեց: Վարդաա . Բոյիլասին վանական խուզեցին, կայսրը նրան խնայեց, քանզի իր մտե-
րիմն էր եղել:

13. Երբ Ադրիանուպոլսի ղորավարն էր Մորուեոն մականվանյալ պատրիկը, որին ավելի ճիշտ կլիներ կոչել Թիմուեոն¹⁷³, պատերազ-
մական գործերում շատ կարող ու հմուտ մի մարդ, որ բուլղարների դեմ
բազում սխրանքներ էր գործել, բուլղար Սիմեոնը համայն զորքով
շրջապատեց հիշյալ քաղաքը և առավ ամուր օղակի մեջ: Քաղաքը բը-
նակիչների պարենն սպառվեց, նրանց սարսափելի սովն էր տանջում
(նրանք ոչ մի տեղից պարեն չէին ստանում), և սննդամթերքի պակա-
սից նեղված, իրենց էլ, ղորավարին էլ հանձնեցին բուլղարներին: Սի-
մեոնը ղորավարին ձեռք գցելով, նրան ամուր կապանքների մեջ առավ
և բյուր խոշտանգումների ենթարկելով, վերջը ենթարկեց դառն սա-
վան, իր, Սիմեոնի ամենաանգութ ու ամենադաժան հոգուն պատշա-
ճող, իսկ քաղաքում թողնելով բուլղարների կայազորը, ինքը վերադար-
ձավ: Կայազորի զինվորները, սակայն, տեղեկանալով, որ իրենց վրա
են դալիս հռոմայեցիների զորքեր, քաղաքը լքելով, հեռացան, և քա-
ղաքը դարձյալ հռոմայեցիների իշխանության տակ անցավ:

14. Մեծ զորքով ու ռազմականություն հռոմայեցիների դեմ դուրս
եկավ Լևոն Տրիպոլսեցին¹⁷⁴, նա հասել էր Լեմնոս կղզին, երբ հան-
կարծակի նրա վրա հարձակվեց նավատորմի ղրուեգար Հովհաննես
պատրիկը, մականունը՝ Հռադինոս: Մարտ տեղի ունեցավ, որում աստ-
ժո օգնությամբ հաղարացիները պարտվեցին, փախուստի դիմելով հա-
զիվ փրկվեց միայն Տրիպոլսեցին:

15. Ինդիկտիոնի երկրորդ տարվա¹⁷⁵ սեպտեմբեր ամսին Բուլղա-
րիայի իշխան Սիմեոնը համայն զորքով Կոստանդնուպոլսի վրա է ար-
շավում, Ռուսկիայում ու Մակեդոնիայում ասպատակ սփռում, ամեն
ինչ կրակի տալիս, քարուքանդ անում, ծառերը կտրատում: Հասնելով
մինչև Վլախեոնա, նա պահանջում է իր մոտ ուղարկվեն Նիկողաշոս
պատրիարքը և մեծամեծներից ոմանք, որպեսզի խաղաղությամբ շուրջ
բանակցեն: Երբ երկու կողմերն էլ միմյանց պատանդներ տվեցին, նախ
գնաց Նիկողաշոս պատրիարքը, ապա Միքայել պատրիկը, մականունը՝
Ստիպիոտես, և պարագինասունն Հովհաննես միստիկոսը: Հովհաննես
ոեքտորին կալսեր առջև ամբաստանել էին, և նա իրեն հիվանդ ձեաց-
նելով, պալատից դուրս եկավ և Գալակրենոնի մոտ գտնվող իր պան-

քում վանական խուզվեց: Վերոհիշյալները Սիմեոնի հետ խաղաղության շուրջ բանակցություններ էին վարում, երբ Սիմեոնը նրանց հետ ուղարկեց և ցանկացավ տեսնել հենց իրեն, Ռոմանոս կայսեր, քանզի շատերից լսել էր նրա խոհեմության, քաջության ու ողջամտության մասին: Կայսրը այդ առթիվ շատ ուրախացավ, որովհետև կաթողիկոսն տենչում էր խաղաղություն հաստատվի, վերջ գտնեն սմեն օր տեղի ունեցող արյունահեղությունները: Նա մարդիկ ուղարկեց և Կոսմիդիոսի¹⁷⁵ ափին, ծովի վրա, ամրագույն հենակետ պատրաստել տվեց, այն մտքով, որ կայսերական տրիերան նավարկելով կարողանա այնտեղ խարիսխ գցել: Այդ հենակետը ամեն կողմից շրջափակելով, նա հրամայեց իրենց բանակցություններ վարելու տեղի մեջտեղում դառապա շինեն: Բայց Սիմեոնը զորք ուղարկեց և Հուստինիանոս կայսեր կառուցած Պեգեյի ամենասուրբ աստվածածնի տաճարը և ողջ շրջակայքը կրակի տվեց, որից պարզվեց, որ նա խաղաղություն չէր ուզում, այլ ցանկանում էր կայսեր խաբել, նրան օրորում էր սին հույսերով: Կայսրը նիկողայոս պատրիարքի հետ գնաց Վլախեոնա, մտավ սուրբ սորոս և ձեռքերը մեկնեց աղոթքի, ապա գետինն ի վայր երկրպագեց, արցունքներով ողողեց սուրբ հատակը, պաղատելով փառավորյալ ու անբիծ աստվածածնին՝ մեղմի ամբարտավան Սիմեոնի անհաշտ ու անգույթ սիրտը, հասոգի հաշտություն կնքի: Նրանք բացեցին սրբազան արկղը, որտեղ պահվում է սուրբ աստվածածնի եմփորոնը, կայսրը առավ ու հագավ այն՝ կարծես անխորտակելի զրահ լինել, իսկ հավատքն էլ դեպի ամենասուրբ աստվածածինը՝ սաղավարտ, ահա նման ապահով զենքերով զինված նա տաճարից դուրս եկավ: Նա, իրեն ուղեկցողներին վահաններով ու զենքերով զինելով, գնաց նշանակված վայրը՝ Սիմեոնի հետ բանակցելու: Այդ բոլորը տեղի ունեցան հինգշաբթի օր, նոյեմբեր ամսի իննին, օրվա չորրորդ ժամին: Ժամանեց և Սիմեոնը, իր հետ բերելով բազում մասերի բաժանված զինվորներին: Ոսկե վահաններ ու նիզակներ կրողները մի խումբ էին կազմում, արծաթե վահաններ ու նիզակներ ունեցողները՝ մի այլ, վերջապես զանազան գույներով զարդարված զենքեր կրողները, երկաթապառներն՝ առանձին: Նրանք իրենց մեջ առնելով Սիմեոնին, հունարեն լեզվով նրան վասիլևս¹⁷⁷ էին ներբողում: Բոլոր սենատորները, [քաղաքի] սլարիստների վրա կանգնած, դիտում էին կատարվածը: Հիրավի, տեսնելու բան էր կայսեր՝ իսկասկես թագավորական ու մեծ հոգին, հիանալու նրա անվեհերությամբ, քաջությամբ: Տեսնելով այդքան իշխամիների վրա տալը, նա շերկյուղեց, շերերաց, շնահանջեց և կարծես բարեկամների բազմության

մեջ էր դնում, քաջաբար դիմեց առաջ, ոչ ավելի ոչ պակաս հողին տալու թշնամիներին՝ որպես իր հպատակների փրկագին, քանզի հիշյալ հենակետը առաջինը նա հասավ և նա էր Սիմեոնին ընդունողը։ Երբ երկու կողմերն էլ միմյանց պատանդներ տվեցին, և բուլղարները ուշադիր զննեցին հենակետը, որպեսզի հանկարծ որևէ որոգայթ կամ թակարդ լարված չլինի, Սիմեոնն իջավ ձիուց և դիմեց դեպի կայսրը։ Ողջագուրվելով նրանք խոսեցին խաղաղության շուրջ։ Պատմում են, թե կայսրը Սիմեոնին ասաց. «Լսել եմ բարեպաշտ մարդ ես և ճշմարիտ քրիստոնյա, բայց և տեսնում եմ, որ քո արածն ու ասածը հակասության մեջ են։ Բարեպաշտ մարդը, քրիստոնյան խաղաղության ու սիրո կողմնակից է, քանզի աստված ինքր սեր է և սեր է նշանակում¹⁷⁸։ Սպանություններով ու իզուր արյունահեղությամբ ամբարիշտ ու անհավատ մարդիկ են հրճվում։ Արդ, եթե դու ճշմարիտ քրիստոնյա ես, ինչպես այդ մասին տեղեկացել ենք, վերջապես դադարեցրու անմեղ մարդկանց կոտորելը, պիղծ արյունահեղությունը, մեզ՝ քրիստոնյաներիս հետ խաղաղություն կնքիր, չէ՞ որ դու էլ ես քրիստոնյա, քրիստոնյա ես կոչվում, մի ցանկար պղծել քրիստոնյա մարդկանց ձեռքերը համահավատ քրիստոնյաների արյամբ։ Դու էլ մարդ-արարած ես, հավատում ես մահվան, հարության ի մեռելոց, դատ ու դատաստանի։ Այսօր կաս, բայց վաղը հող ես դառնալու։ Միայն ջերմեռանգությունը ի վիճակի է հանգցնել մեծամտությունը։ Դու գնալով այն աշխարհը, ի՞նչ պատասխան ես տալու աստծուն՝ անմեղ մարդկանց կոտորելուդ համար, ի՞նչ երեսով պիտի նայես սարսափելի, բայց արդար դատավորին։ Եթե այդ բոլորը գործում ես՝ դրդված քո սիրուց դեպի գանձերը, ես քո ցանկությունը ավելիով կհագեցնեմ, միայն թե վերջ տուր պատերազմին, սիրիր խաղաղությունն ու համերաշխությունը, որպեսզի ինքդ էլ ապրես խաղաղ, արյամբ չշաղախված, հանգիստ կյանքով, և քրիստոնյաներն էլ փորձություններից դադար առնեն և վերջ տան քրիստոնյաներին կոտորելը։ Քանզի արդար բան չէ, որ նրանք հավատակիցների վրա զենք բարձրացնեն»։ Կայսրն այդքանն ասելուց հետո լռեց։ Սիմեոնը ամոթահար եղավ կայսեր այդ աստիճան համեստության վրա, նրա նման խոսքերի և համաձայնվեց հաշտություն կնքել։ Միմյանց ողջագուրելով, նրանք բաժանվեցին։ Կայսրը Սիմեոնին փառավոր նվերներ տվեց¹⁷⁹։

16. Ես այժմ կպատմեմ այն ժամանակ տեղի ունեցած մի զարմանալի դեպքի մասին, որը տարօրինակ կթվա անգամ նման բաների գիտակ մարդկանց։ Պատմում են, որ երկու թագավորների բանակցելու

ժամանակ նրանց գլխավերևում երկու արծիվներ էին ճախրում, որոնք կառաչելով միախառնվեցին և ապա իսկույն բաժանվեցին միմյանցից։ Արծիվներից մեկը թռավ դեպի քաղաք, մյուսը՝ դեպի Թրսուկիա։ Նման բաների քաջագիտակ մարդիկ դա վատ նշան համարեցին, բացատրեցին, թե երկու թագավորների բաժանվելու են՝ առանց խաղաղություն հաստատելու։ Սիմեոնը գալով իր ճամբարը, սեփական մեծամեծներին հաղորդեց կայսեր լայնախոհության ու համեստության մասին, մեծապես զրկատեց նրա գեղեցիկ արտաքինը, ֆիզիկական ուժն ու քաջությունը։

17. Դեկտեմբեր ամսի 25-ին Ռոմանոսը Մեծ եկեղեցում թագադրեց իր որդիներ Ստեփանոսին և Կոստանդինին, իսկ Նիկողայոս պատրիարքը նրա որդի Թեոփիլակտոսին կղերական խուզեց՝ ձեռնադրեց կիսասարկավազ և սինկելլոս նշանակեց։ Նախապես նա որպես կիսասարկավազ իրավունք ստացավ մտնել սրբություն սրբոցը։

18. Ապրիլ ամսի 19-ին Ռոմանոսը պարագիծնաստեղծ Նովհաննես միստիկոսին շնորհեց անթիպատ պատրիկի պատվաստիճանը։ Դա հրգրոնեց ոմանց նախանձը, նրանք սկսեցին ամբաստանել նրան։

19. Ինդիկտիոնի 13-րդ տարվա մայիս ամսի 15-ին Նիկողայոս պատրիարքը վախճանվեց։ Երա Երկրորդ աթոռակալությունը տևեց տասներեք տարի։ Նրա մարմինն ամփոփվեց իր կողմից կառուցված Գալակրենոն վանքում։ Ոգոսուրոս ամսին պատրիարք է դառնում Ամասիայի մետրոպոլիտ ներքինի Ստեփանոսը¹⁸⁰։ Դեկտեմբեր ամսին պարագիծնաստեղծ¹⁸¹ Նովհաննես միստիկոսը ամբաստանվեց, որ նա յոգոթետ Կոոմաս պատրիկի՝ իր աներոջ (վերջինս նրան կնության էր տվել իր դստեր) խորհրդով թագավորության է ձգտում։ Այդ պատճառով Նովհաննեսին հեռադնում են պալատից, բայց թույլատրում գալ և սպասարկել կայսեր, նրա հետ վարել անհրաժեշտ գործերը։ Ռոմանոս կայսրը շատ էր սիրում նրան, քանզի Նովհաննեսը բոլոր հարցերում ի վիճակի էր օգտակար լինել իրեն, այդ իսկ պատճառով նա չէր ուզում նրան ամենևին հեռացրած լինել։ Երբ ամբաստանողները շտապեցնում էին կայսեր և փաստերով հաստատում իրենց ամբաստանության հիմնավոր լինելը, կալսրո ըննության ենթարկեց և գտնեււմ, որ դրանք համապատասխանում են իրականության, որոշեց նրան ձերբակալել ու հարցաքննել։ Բայց Նովհաննեսը կանխավ իմաքավ այդ մասին և փախուստի դիմելով, եկավ Մոնոկաստանոն, ուր վաճական խուզվեց։ Փախավ նաև սեղանապետ Կոստանդին Բուխյասը, Նովհաննեսի մտերիմն ու բարեկամը։ Գալով Օլիմպոս¹⁸², նա հագավ վաճա-

կանի սքեմը. լինելով միատիկոսի դավակիցը և նրա ամենամեծ գաղտնիքների հաղորդակիցը, նա ևս վախի մեջ էր: Ինչ վերաբերում է Կոզմաս պատրիկին, ապա նրան կայսրը հորդոգիոնում բրածեծ անելուց հետո, պաշտոնանկ արեց: Հովհաննես միատիկոսի փոխարեն պարագինաստևոն է նշանակվում Թեոփանես պրոտովեստիարիոսը: Այն ժամանակները Թրակեսիոն բանակաթեմում սարսափելի երկրաշարժ եղավ. գետինը սոսկալի, մեծ ճեղք ստացավ, այն աստիճա՞, որ բազում գյուղեր ու եկեղեցիներ մարդկանցով հանդերձ կուլ գնացին:

20. Ինդիկտիոնի 15-րդ տարվա մայիս ամսի քսանյոթին Բուղարիայի իշխան Սիմեոնը դորքը շարժեց խրվաթների դեմ և պատերազմելով պարտություն կրեց և իր բոլոր զինվորներին կորցրեց¹⁸³:

21. Աստղագետ Հովհաննեսը, հանդիպելով Ռոմանոս կայսեր, ասաց այսպես. «Տեր, Քսերոլոֆոսի¹⁸⁴ վրայի կամարի՝ դեպի արևմուտք նայող սյունը Սիմեոնին է: Եթե նրա ծայրը ջարդես, Սիմեոնը նույն ժամին իսկ կվախճանվի»: Ռոմանոսը մարդիկ ուղարկեց, որոնք գիշերով շարդեցին սյան ծայրը: Սիմեոնը նույն ժամում իսկ Բուղարիայում վախճանվեց¹⁸⁵: Նա մեռավ սրտի տագնապից՝ կորցնելով գիտակցությունը: Նա իղուր տեղ խախտելով կարգը, իշխան նշանակեց Պետրոսին. իր երկրորդ կնոջից՝ Գեորգ Սուրսուբուլեսի¹⁸⁶ քրոջից ունեցած որդուն: Գեորգ Սուրսուբուլեսին Սիմեոնը նշանակեց իր որդիների խնամակալ: Իսկ Միքայելին, իր առաջին կնոջից ունեցած որդուն, վանական խուզեց: Պետրոսի եղբայրներ Հովհաննեսն ու Բենիամինը դեռևս Բուղարիայում հանդերձներ էին հագնում:

22. Երբ շրջակա ժողովուրդները՝ խրվաթները, թուրքերն¹⁸⁷ ու մնացածները իմացան Սիմեոնի մահվան մասին, մտադրեցին բուղարներին դեմ արշավել: Բուղար ժողովուրդը սարսափելի տառապում էր լորեխի պատճառով առաջացած սաստիկ սովից, նա երկյուղ էր զգում և այլևայլ ժողովուրդների հնարավոր հարձակումից, բայց ամենից շատ՝ հռոմայեցիների ներխուժումից: Եվ խորհուրդ անելով, բուղարները արշավում են հռոմայեցիների վրա և հասնում Մակեդոնիա՝ հռոմայեցիների մեջ սարսափ տարածելու: Սակայն երբ իմացան, որ Ռոմանոս կայսրը որոշել է իրենց վրա արշավել, Պետրոսն ու Գեորգը¹⁸⁸ խրխուժով նամակով ծածուկ [կայսեր մոտ] ուղարկեցին ծագումով արմենիական¹⁸⁹ Կալոկիրիս անունով մի վանականի: Խրխուժով նամակում ասված էր, թե նրանք կողմնակից են հռոմայեցիների հետ խաղաղության, որ սիրով կկնքեն այն, դեռ ավելին, եթե հռոմայեցիները ցանկանան, նաև խնամիական կապեր կհաստատեն¹⁹⁰: Կայսրը

այդ վանականին մեծ ուրախությամբ ընդունեց և անհապաղ դրոմոնով Մեսեմբրիա ուղարկեց (այն անցյալում Մենեբրիա էր կոչվում՝ թրակացի Մենոսի, քաղաքը բնակեցնողի և թրակացիների ոմանց կողմից Բրիա կոչվող ավանի անունից, իսկ այժմ ավելի բարեհնչյուն ձևով Մեսեմբրիա է կոչվում)։ Նրանք տեղ հասնելով, անհրաժեշտ բանակցությունները վարեցին և Ստեփանոս բուլղարի հետ ցամաքով ճանապարհ ընկան։ Նրանց հետևից հասան և Գեորգ Սուրսուբուլեսը, Կալուտերկան Սիմեոնը, Ուսամպսոսը¹⁹¹, Բուլղարիայի առաջնորդ Սիմեոնի աներձագը, ապա և նրա [Սիմեոնի] մոտիկ ազգական Ստեփանոսը, Մագոտինոսը, Կրոնոսը և Մենիկոսը, որոնք եկան Ռոմանոս կայսեր մոտ։ Նրանք ականատես լինելով Քրիստափոր կայսեր դուստր Մարիային և շատ հավանելով նրան, Պետրոսին նամակ գրեցին շտապ գալ, նախապես կաղմելով խաղաղության պայմանագրի բնագիրը։ Պետրոսին գիմավորելու և նրան մինչև քաղաք ուղեկցելու ուղարկվեց Նիկետաս մագիստրոսը՝ Ռոմանոս կայսեր խնամին։ Երբ բուլղար Պետրոսը ժամանեց, Ռոմանոս կայսրը տրիերայով նավեց Վլախեոնա և իրեն այցելության եկող Պետրոսին հանդիպեց ու ողջագուրվեց։ Անհրաժեշտ բանակցություններից հետո ստորագրվում են խաղաղության պայմանագիրն¹⁻² ու ամուսնական փաստաթղթերը։ Հռոմայեցիների և բուլղարների հարաբերություններում միջնորդի և մշտական կարգավորողի դերում հանդես էր գալիս Թեոփանես պրոտովեստիարիոսը։ [23] Հոկտեմբեր ամսի ութին Ստեփանոս պատրիարքը Թեոփանես պրոտովեստիարիոսի, Քրիստափոր կայսեր դուստր Մարիայի և համայն սենատի հետ գնաց Պեգեի ամենասուրբ աստվածածնի տաճարը։ Պատրիարքը կատարեց Պետրոսի և Մարիայի պսակի արարողությունը, նրանց գլխին դրեց հարսանյաց պսակները՝ կնքահայրությամբ Թեոփանես պրոտովեստիարիոսի և Գեորգ Սուրսուբուլեսի։ Տրվեց մեծ ու ճոխ սեղան, փառավոր կերպով կատարվեց այն, ինչ ընդունված է հարսանյաց հանդեսներին, որից հետո Թեոփանես պրոտովեստիարիոսը Քրիստափոր կայսեր դուստր Մարիայի հետ եկավ քաղաք։ Հարսանյաց երկրորդ օրը Ռոմանոս կայսրը փառավոր ճաշկերույթ տվեց Պեգեի նավամատույցում՝ այն զարդարելով մետաքսե կերպասներով։ Երբ նավամատույցում էր խարխիս գյաժ կայսերական դրոմոնը։ Ռոմանոսն այստեղ բուլղար Պետրոսի, իր փեսայ Կոստանդինի¹⁹³ և որդի Քրիստափորի հետ հանդիպում ունեցավ։ Երբ բուլղարները խիստ բողոք ներկայացրին, պահանջեցին, որ նախ Քրիստափորի անունը ներբողվի և ապա Կոստանդինի, Ռոմանոս կայսրը տեղի տվեց նրանց բողոքին և

արվեց այնպես, ինչպես նրանք էին պահանջում: Երբ ամուսնութիւն հետ կապված ամեն ինչ արվեց-վերջացավ, և Մարիան արդեն իր ամուսին Պետրոսի հետ պետք է դեպի Բուլղարիա ճանապարհվեր, Մարիայի ծնողները Թեոփանես պրոտովեստիարիոսի հետ նրան մինչև Հեբդոմոն ուղեկցեցին: Երբ եկավ բաժանվելու պահը, ծնողները փաթաթվեցին իրենց դստեր, բազում արցունքներ թափեցին, ինչպես շատ սիրելի զավակի կորստյան առթիվ: Նրանք համբուրեցին իրենց փեսային և դստեր հանձնելով նրան, վերադարձան պալատ: Մարիան, բուլղարի ձեռքը հանձնվելով, ուղևորվեց դեպի Բուլղարիա: Նա և՛ ուրախ էր, և՛ տխուր, քանզի զրկվել էր շատ սիրելի ծնողներից, և իր ժողովրդին հատուկ սովորույթներից, բայց և ուրախ, քանզի թագավորի հետ ամուսնացավ և հռչակվեց բուլղարների տիրուհի: Նա գնաց՝ իր հետ տանելով բյուրազգի հարստություն և անհամար գույք:

24. Այն ժամանակներն էր, որ սխուրերի դոմեստիկոս մագիստրոս Հովհաննես Կուրկուասը, որ Թոմանոս կայսեր գրեթե գահ բարձրանալու օրից փայլուն կերպով ղեկավարեց հոռմեական բանակը, հանապազ պարտության մատնեց ասորեստանցիներին¹⁹⁴, գրավեց, նվաճեց նրանց քաղաքները, բերդերը, գյուղերն ու շրջանները, տիրացավ նաև Ասորիքի նշանավոր ու հռչակավոր, շատ անառիկ ու հզոր Մելիտենե կոչվող բերդին¹⁹⁵: Նա այդ բերդի դեմ շատ հմուտ պատերազմ մղեց, ասպատակ սփռեց, ավերեց այն, ևրո ճարակ դարձրեց շրջակա գյուղերն ու շրջանները և այդ անպարտելի ու անմարտելի բերդը օղակի մեջ առնելով, նրա դեմ գործի դրեց քաղաքավեր մեքենաներ, պաշարյալներին դժվարին ու անելանելի վիճակի մեջ գցեց: Նրանք չգիտեին՝ ինչ անեն, բազմիցս դոմեստիկոսի մոտ դեսպաններ ուղարկեցին, իրենց անձեռնմխելիության մասին խոստում խնդրեցին: Խորամիտ ու խոհեմ սխուրերի դոմեստիկոս Հովհաննես Կուրկուասը ընդառաջ գնաց մարդկանց արցունքներին ու գութ շարժող խոսքերին, ճակատագրի փոփոխականությունը աչքի առաջ ունենալով, տեղի տվեց և նրանց անձեռնմխելիության մասին խոսք տվեց, որից հետո Ամերիթոն¹⁹⁶, Մելիտենեի ամիրա Աբուխաֆսը, ապա և Աբուսալաթը¹⁹⁷ մեծատոհմիկ դորավար և Մելիտենեի մեծատուն, Կուրկուասի մոտ եկան: Սխուրերի դոմեստիկոս Հովհաննեսն ընդունեց նրանց և կայսրին ուղարկեց: Նրանք հաշտության պայմանագիր կնքելով, վերադարձան իրենց [քաղաքը] և այսուհետև հոռմայեցիների հետ դաշնակցած, նրանց հետ արշավանքի էին դուրս գալիս իրենց ցեղակից հագարացիների դեմ, գերեվարված հագարացիներով քաղաք էին գալիս ու հոռմայեցիների հետ մասնակից դառնում հաղթանակների առթիվ կազմա-

կերպով ողջ հանդեսներին: Դա արտասովոր, ապշելու բան էր՝ անաստված սարակինոսների դժբախտության մի նմուշ: Աբուխաֆսի, այդ խոհեմ ու խորամիտ այրի մահից հետո, Մելիտենեի բնակիչները վերացրին հաշտությանը: Սխուլերի դոմեստիկոս Հովհաննես Կուրկուասը բանակաթեմային զորքերով և տագմաներով, ինչպես և Մելիասը¹⁹⁸ հայերով, դարձյալ են արշավում նրանց դեմ, հանապազ բազում ասպատակ սրփռում, անվերջ հարձակումներ գործելով գերեվարում ու թալանում նրանց: Նրանք Մելիտենեի համար այնքան դժվարին կացություն ստեղծեցին, որ կարճ ժամանակում գրոհով վերցրին այն և հիմնահատակ կործանեցին, այն էլ ոչ միայն Մելիտենեն, այլև նրան սահմանակից բազմաբեղուն ու առատաբեր շատ եկամտաբեր քաղաքներ ու գյուղեր: Կայսրը Մելիտենեն դարձրեց կուրատորիա¹⁹⁹ և ամեն տարի այնտեղից որպես հարկ գանձում էր բազում հազար ոսկի և արծաթ:

25. Նիկեոս մագիստրոսը՝ Քրիստափոր կայսեր աներհայրը, ամբաստանվեց այն բանի մեջ, որ Քրիստափորին խորհուրդ էր տալիս դեմ գնա հոր և նրան գահընկեց անի: Այդ պատճառով ահա Նիկեոսին քաղաքից վտարեցին, վանական խուզեցին և արտաքսեցին իր պրոաստիոնը:

26. Ինդիկտինի 6-րդ տարվա հուլիս ամսի 15-ին սախճանվում է Ստեփանոս պատրիարքը, աթուռակալելով երկու տարի և տասնմեկ ամիս: Դեկտեմբեր ամսի տասնչորսին Ոպսիկինի [վանքերից] մեկի վանական Տրիփոնին, բարեպաշտ ու սրբակյաց մեկին, բերում ձեռնադրում են պատրիարք²⁰⁰ որոշակի ժամկետով, մինչև չափահաս դառնա Ռոմանոսի որդի Թեոփիլակտոսը: Սրան էին նախատեսել Կոստանդնուպոլսի պատրիարք ձեռնադրել:

27. Նույն ամսի քսանհինգին սաստիկ ձմեռ արեց, այն աստիճան, որ գետինը 120 օր սառցակալեց: Դրանից նախընթացը շունեցող սով եղավ, բազում մարդիկ՝ սովամահ, որ կենդանի մնացածները չէին հասցնում հողին հանձնել մեռածների մարմինները: Ռոմանոս կայսրը այդ անտանելի վիճակին հառու լինելով, իր գթացող ու ողորմած բնավորության վայել հոգացություն ցուցաբերեց, նա առատաձեռն նպաստներով ամոքեց սովյալներին: Նա սյունաշարքերը տախտակներով փակեց՝ փոքր լուսամուտներ թողնելով, որպեսզի աղքատները ձյունից ու ցրտից պատսպարվեն: Այն ժամանակ էր, որ նա բոլոր սյունաշարքերում սարքեց այսպես կոչված արկուլաները²⁰¹ և կարգադրեց նրանց մեջ ապրող աղքատներին ամեն ամիս արծաթ դրամ տալ, եկեղեցիներում աղքատներին ամսական տրիմիսիաներ²⁰² տալ, այն-

այեւ որ արկույաների աղքատներին տրվող և եկեղեցիներում բաժանվող արծաթ դրամի ընդհանուր գումարը կազմեց տասներկու հազար: Կայսեր՝ աղքատների մասին հոգացող հոգին դրանով չբավարարվեց, նա կարգադրեց, որ ամեն օր իր հետ ճաշի նստեն երեք աղքատ, և նրանց տրվի մեկական դահեկան: Չորեքշաբթի և ուրբաթ օրերը նրա հետ ճաշի էին նստում երեք աղքատ վանականներ, որոնք ևս ստանում էին սահմանված դահեկանը: Նա անում էր այնպես, ինչպես ընդունված էր անել ճաշի ժամանակ վանքերում, նա իրեն և սեղանակիցներին կրկնակի ճաշ էր մատուցում՝ մարմնին տալիս էր սովորական տնունդ, իսկ հոգին բերկրացնում պատշաճ, հաճելի, մտածված խոսքերով, որոնցով հուզում էր հոգին և հորդառատ արտասուքներ առաջացնում: Բայց ո՞վ կարող է պատմել, թե նա ինչպիսի հավատ էր տածում դեպի բոլոր վանականները, հատկապես նրանց, որոնք իրենց սուրբ վարքով ու բարեպաշտությամբ անուն էին հանել: Չի եղել դեպք, որ նա հանդիպի առաքինի մի վանականի և նրան բազում արցունքներով շխոստովաներ իր արարքները: Լինելով ծայրաստիճան հավատացյալ և արտակարգ ուղղափառ, նա քաղսքի բոլոր եկեղեցիները փառավոր կերպով զարդարեց ու պաճուճեց հույակապ ծածկոցներով ու օհներով: Նա տարեկան հոգ էր ուղարկում լեոնաբնակ վանականներին՝ Օլիմպոսի, Կոմինայի²⁰³, այսպես կոչված Ոսկե Քարի և Բարաքեոսի լեռան, հոգում ու խնամում նրանց, գործով ու մտքով անվանիններին իր մոտ հրավիրում և նրանց մաղթանքներն ու աղոթքները քաղում: Բացի այդ, նա չէր դադարում հանուն աստծո ձգնողներին, անձուկ տնականներում ներանձնացածներին, բոլոր վանքերին իր սահմանած տարեկան հոգը հալթալթել: Մենք նրա բազում փառավոր արարքների մի ընդհանուր մասին միայն պատմեցինք, նրա ողորմածության շնչին մասը ցույց տվեցինք:

28. Պետրոս բուլղարի²⁰⁴ դեմ նրա եղբայր Հովհաննեսը, Սիմեոնի այլ մեծամեծների հետ դավադրություն նյութեց: Դավադրությունը բացահայտվեց, և Հովհաննեսին բրածեծ անելով՝ բանտ նետեցին, իսկ մյուսները շատ ծանր պատիժներ կրեցին: Պետրոսը այդ բոլորի մասին Ռոմանոս կայսրին տեղյակ պահեց, և վերջինս ռազմագերիների փոխականության պատրվակով, բայց իրականում Հովհաննեսին ձերբակալելու և Կոստանդնուպոլիս բերելու համար [Բուլղարիա] ուղարկեց հետագայում ռեքտոր դարձած վանական Հովհաննեսին: Այդպես էլ եղավ: Նա Հովհաննեսի հետ իսկ նստեց և Մեսեմբրիայից եկավ քաղաք: Շատ շանցած [բուլղար Հովհաննեսը] հրաժարվելով վանականի

սքեմից, ցանկություն հայտնեց ամուսնանալ: Կայսրը նրան տուն և բազում կալվածներ տվեց, ինչպես նաև կնության համար իր [Ռոմանոս կայսեր] հայրենիքից՝ Արմենիականներից²⁰⁵ սերող կին, և Կեսարի տանը փառավոր հարսանիք արեց: Որպես կնքահայր հանդես եկան Քրիստափոր կայսրը և հետագայում ութտոր դարձած վանական Հովհաննեսը:

29. Բայց Պետրոսի հսրազատ եղբայր Միքայել վանականն էլ ցանկություն ունեցավ տիրանալ բուլղարական իշխանության և մի ինչոր բուլղարական բերդում ապստամբություն բարձրացրեց: Նրան հարեցին Պետրոսի գերիշխանության դեմ դուրս եկող սկյութները²⁰⁶, [Միքայելի] սպանությունից հետո այս [սկյութները] ոտք դրեցին հռոմեական տարածքը և այնպես եղավ, որ նրանք Մակեդոնից Ստրիմոնի վրայով մտան Հելլադս և Նիկոպոլիս և համայն շրջաններն սովորառեցին: Քաղաքը Նիկոպոլիս է կոչվում, քանզի նա կրում է Հաղթանակի՝ Նիկեի անունը, հաղթանակ, որ Օգոստոս Սեբաստոսը տարավ Անտոնիոսի և Կլեոպատրայի դեմ և եգիպտացոց պետությունը հռոմայեցիներին ենթարկեց:

30. Մարտ ամսի երկրորդ օրը Ֆորոսում մի գիսաստղ ընկավ սյունաշարքերում գտնվող մարդկանց վրա և վեց տղամարդ սպանեց: Ֆորոսի սյունաշարքերում մեծ ու սարսափելի հրդեհ էլ բռնկվեց ամենասուրբ աստվածածնի տաճարի մոտ, հրո ճարակ դարձան Ֆորոսի մոմավաճառանոցները, մուշտակի արհեստանոցները՝ մինչև Պսիքա:

31. Ինդիկտիոնի չորրորդ տարվա օգոստոս ամսին վախճանվեց Քրիստափոր կայսրը: Հայրը նրան աղիողորմ ողբաց ու կոծեց, ավելի սաստիկ, քան ողբում են հանգուցյալին եգիպտացիք, քանզի ինքը հասակն առել էր, իսկ որդիները դեռ մանկահասակ էին: Քրիստափորի աճյունը ամփոփվեց իր հոր հիշյալ վանքում:

32. Ինդիկտիոնի երրորդ տարվա օգոստոս ամսին, որոշված ժամկետը լրանալու առնչությամբ, Տրիփոն պատրիարքին հեռացրին: Նա գնաց իր վանքը, ուր և մեռավ: Պատրիարքական աթոռը թափուր մրնաց մեկ տարի և 5 ամիս, քանզի Ռոմանոս կայսեր որդի Թեոփիլակտոսը դեռևս չափահաս չէր դարձել: Ինչպես նախապես ասվեց, որոշել էին նրան պատրիարք անեն:

33. Մակեդոնացի Վասիլ անունով մի խաբեբա իրեն հայտարարելով Կոստանդին Դուկաս, իր հետևից շատերին տարավ: Նրան ձերբակալեց էլեֆանտինոս տուրմարիսը՝ Օլպսիկիոն [բանակաթեմից]: Վասիլը բերվեց Կոստանդնուպոլիս և էպարքոս Պետրոսի կողմից ղրկվեց

մեկ ձեռքից: Հարմար առիթ ձեռք գցելով, նա դարձյալ եկավ Օսյսիկին և իր կտրված ձեռքի տեղը մի սղնձե ձեռք հարմարեցնելով և մի հրակայական թուր սարքելով, շրջում էր, վերստին մոլորեցնելով բազում աղքատների, թե ինքր Կոստանդին 'Իուկասն է: Նրանց իր հետևից տանելով, նա Ռոմանոսի դեմ հսկայական խռովություն բարձրացրեց²⁰⁷, նա տիրացավ Պլատիա Պետրա²⁰⁸ կոչվող մի ֆերդի, այնտեղ կուտակեց ամեն տեսակի պարեն և դուրս գալով ասպատակ էր սփռում և հանդիպածին կողոպտում: Կայսրը նրա դեմ [զորք] ուղարկեց և նրան, իր կողմնակիցներին էլ բռնելով, բերեց քաղաք: Նրան հարցաքննության, բազում խոշտանգումների ենթարկեցին, որպեսզի նա տա իր հետ խռովությանը մասնակից դարձողների անունները: Նա բազում պաշտոնավոր անձանց զրպարտեց, որ իբր իր հետ են եղել: Երբ պարզ դարձավ, որ իր մեղադրանքների մեջ ճշմարտության նշույլ չկա, Լեկապենոսի [հրապարակում] նրան ողջակեզ արեցին:

34. Ինդիկտիոնի վեցերորդ տարվա փետրվար ամսի երկուսին պատրիարք է ձեռնադրվում կայսեր հիշյալ որդի Թեոփիլակտոսը²⁰⁹: Նա ամբողջությամբ ժառանգել էր հոր ողջախոհությունը, իսկ իր զարգացածությամբ ավելի առաջ էր գնացել: Նրա աթոռակալության առթիվ Հռոմից ժամանեցին [պապի] նվիրակները, որոնք նրա ձեռնադրությունը հաստատող ժողովական թուղթ բերեցին, և իրենք էլ նրան պատրիարքական աթոռին հաստատեցին:

35. Ռոմանոս կայսեր հիշյալ թոռ Մարիան, Պետրոս Բուլղարի կինը, բազում անգամներ Բուլղարիայից քաղաք եկավ՝ իր հոր և պապին այցելելու: Վերջին անգամ նա իր երեք գավակների հետ եկավ, երբ իր հայր Քրիստափորն արդեն վախճանված էր և պապից բազում գանձեր ստանալով, առոք-փառք վերադարձավ:

36. Ռոմանոս կայսրը իր որդի Ստեփանոսի կնության համար բերեց Դաբալասի²¹⁰ դուստր և Կատակիլասի թոռ Աննային: Նա հարսանեկան պսակի հետ արժանացավ և կայսերական պսակին:

37. Ինդիկտիոնի յոթերորդ տարվա ապրիլ ամսին հռոմայեցիների վրա տեղի ունեցավ թուրքերի առաջին արշավանքը²¹¹: Նրանք մինչև քաղաքն ընկած տարածքը ասպատակ սփռեցին, բոլոր թրակացիներին կողոպտեցին: Ռազմագերիների փոխանակություն կատարելու ուղարկվեց պրոտովեստիարիոս և պարադինաստեոն Թեոփանես պատրիկր: Նրանց հետ նա փայլուն, խելացի բանակցություններ վարեց և ամեն ինչ իր ուզածի պես լուծեց: Նրանք հիացան ու շատ դրվատեցին նրա խելամտությունն ու լրջախոհությունը: Այստեղ էր, որ Ռոմանոս կայսրը

ցուցաբերեց իր մեծահոգութիւնն ու մարդասիրութիւնը. ռազմագերիների փրկութեան համար նա դրամ չխնայեց:

38. Ռոմանոս կայսրը Կոստանդնի, իր վերջին որդու կնութեան համար բերեց Ադրիանոս պատրիկի դստեր, ծագումով Արմենիակներից²¹², անունը՝ Հելենե: Երբ նա փետրվար ամսին վախճանվեց, Ռոմանոսը նրան կրկին ամուսնացրեց, այս անգամ այն Մամասից սերող Թեոփանոյի հետ:

39. Ինդիկտիոնի սասնչորսերորդ տարվա հունիս ամսի տասնմեկին Կոստանդնուսուլուսի վրա նավեցին սաւր հազար նավերով՝ ծագումով Ֆրանկ²¹³ այսպես կոչված դրոմիտես ոռոսները²¹⁴: Քաղաքում առկա տրիերաներով և դրոմոններով նրանց դեմ ուղարկվեց [Թեոփանես] պատրիկը: Նա պատրաստի վիճակում բերեց նավատորմիդր, այն առավել ևս ամրակուռ դարձրեց պահքով ու արտասուքով [առաստված] և ծովամարտում պարտութեան մատնելու պատրաստակամութեամբ գնաց ոռոսներին ընդառաջ: Ռոսները հասան Թեոփանեսին, մոտեցան [Եվքսինյան պոնտոսի]²¹⁵ Փարոսին (Փարոս է կոչվում այն շինութիւնը, որի վրա դրված է մի ջահ՝ գիշերը նավողներին ճանապարհ ցույց տալու համար), Թեոփանես պատրիկը նրանց սպասում էր Եվքսինյան պոնտոսի բերանի մոտ (այն Եվքսինյան կոչվեց հետո, սկզբում կոչվում էր Կակոքսինոս²¹⁶, այնտեղի ավազակների՝ հյուրընկալվողների վրա անվերջ հարձակումների պատճառով: Ինչպես պատմում են, նրանց Հերակլեսը ոչնչացրեց, և նավարկողները շունչ քաշելով, նրան Եվքսինոս անվանեցին): Ահա [Թեոփանես պատրիկը] անակնկալ կերպով նրանց վրա հարձակվեց Հիերոնում (Հիերոն է կոչվում այն պատճառով, որ արգոնավորդները նավելիս այնտեղ սրբաբարան կառուցեցին): Թեոփանեսն իր դրոմոնով առաջինը հարձակվեց, ցրեց ոռոսների նավատորմիդի շարքերը, արհեստական հրով նավերից շատերը կրակի տվեց, մնացածներին էլ վնասներ հասցնելով, ստիպեց փախուստի դիմեն: [Թեոփանեսի որոմոնին] հետևեցին և մնացած դրոմոններն ու տրիերաները և հարձակման անցնելով, ոռոսներին գլխովին պարտութեան մատնեցին, նրանց բազմաթիվ նավերը մարդկանցով հանդերձ ջրասույզ արեցին, շատերին կոտորեցին, իսկ ավելի շատերին էլ գերի վերցրին: Կենդանի մնացած [ոռոսները] նավում են արևելյան կողմը, այսպես կոչված Սգորա²¹⁷: Նույն ժամանակ նրանց ճամփան կտրելու համար ցամաքով, ձիավորներով և ընտիր զինվորներով նախկին զորավար պատրիկ Վարդաս Փոկասն ուղարկվեց: Ռոսները պարեն և պիտույի այլ բան հայթայթելու համար Իյու-

Թանհայի շրջանները մի բավական մեծ զորամաս ուղարկեցին: Ահա հիշյալ Վարդաս Փոկասը, հանդիպելով այդ զորամասին, նրան մեծ վնասներ պատճառեց, պարտության մատնեց ու սրի քաշեց: Այն ժամանակ Արևելքից համայն զորքով իջավ նաև ամենախմաստուն ու խորամիտ Հովհաննես Կուրկուասը՝ սխուերի դոմեստիկոսը, որ այստեղ ու այնտեղ ցրիվ եկած բազմաթիվ [ռոսների] բռնելով, կոտորեց: Ոոսները Հովհաննես Կուրկուասի հարձակումից՝ սարսափած այլևս չէին համարձակվում ափ դուրս գալ և մնում էին տեղում, իրենց նավերի մոտ, բայց նախքան հռոմեական զորքի իջնելը, նրանք բազում և սոսկալի չարիքներ պատճառեցին, կրակի տվեցին ամբողջ այսպես կոչված Ստենոնը, գերի վերցրածներից ոմանց նրանք խաչում էին, ոմանց՝ գետնին գամում, ուրիշներին էլ թիրախ կսնդնեցնելով, նետահար էին անում: Ձեռք գցած հոգևորականների ձեռքերը մեջքին կապելուց հետո, նրանց գլխի մեջտեղում երկաթե գամեր էին գամում: Նրանք բազմաթիվ սուրբ տաճարներ կրակի տվեցին: Երբ վրա հասավ ձմեռը, և նրանք պարենի պակաս զգացին, ապա և սարսափ՝ իրենց վրա եկած սխուերի դոմեստիկոս Կուրկուասի զորքից, ինչպես և հենց նրանից՝ խոհեմ ու խորամիտ Կուրկուասից, ռազմական արվեստի մեջ հմուտ պատրիկ Թեոփանեսին ծովամասրտ տալուց, որոշեցին իրենց երկիրը վերադառնալ: Ջանալով թաքուն կերպով ճողոպրել [հռոմեական] նավատորմիդից, նրանք ինդիկտիոնի տասնհինգերորդ տարվա սեպտեմբեր ամսին հետ, դեպի Թրակիայի կողմերը նավեցին, բայց նրանց դեմ ելավ հիշյալ Թեոփանես պատրիկը, քանզի չկարողացան աննկատ անցնել այդ մշտարթուն ու քաջ մարդուց: Տեղի է ունենում երկրորդ ծովամարտ, որում հիշյալ այրը բազում նավեր ջրասույզ արեց և ռոսներից շատերին կոտորեց: Նավերով փրկվեցին շատ քչերը և Կյուլեի ափերը դուրս գալով, գիշերը վրա հասնելուն պես, փախան: Փայլուն հաղթանակ տարած Թեոփանես պատրիկը հսկայական ավարով վերադարձավ, մեծ պատիվներով ու շուքով ընդունվեց և պարակիմոմենոսի պատվին արժանացավ:

40. Այն պատճառով, որ հիշյալ սխուերի դոմեստիկոս մագիստրոս Հովհաննեսը պատերազմներում մեծապես աչքի ընկավ, բազում ու փառավոր հաղթանակներ տարավ, ընդարձակեց Հռոմեական [կայսրության] սահմանները, գրավեց հագարացիների բազում քաղաքներ, և, նկատի առնելով այդ արի ակնառու առաքինությունը, Ռոմանոս կայսրը որոշեց իր թոռ Ռոմանոսի, իր օրդի Կոստանդնի որդու համար վնության առնի [Կուրկուասի] գոտեր: Կուրկուասի դուստրը Եվփրոսի-

նեն էր, իսկ Կոստանդինի որդին՝ Ռոմանոսը, որ [հետագայում] ներքինացվեց Կոստանդին Միրանածինի կողմից և արժանացավ պատրիկի պատվաստիճանին և պրեպոզիտոսի [պաշտոնին]: Այդ առթիվ Կուրկուասին մյուս կայսրերը նախանձեցին և [Ռոմանոս կայսրը] Կուրկուասին պաշտոնանկ արեց, թեև նա քսաներկու տարի և յոթ ամիս անընդմեջ դոմեստիկոսի պաշտոնն էր վարել: /41/ Բայց արժե խոսել նրա ծագման, կրթության, կենցաղավարության, հոգու մեծության, մարմնի հզորության և գործերի մասին, այն մասին, թե նա մեր ժամանակների ինչպիսի ուղղափառ հավատացյալ մարդ էր: Նա ծագումով Արմենիականներից էր²¹⁸, Դոկիայի²¹⁹ Դարբիդուն վայրից, հայրը հայտնի մարդ էր, մեծահարուստ պալատական, հիկանատների դոմեստիկոս Հովհաննեսի որդին: Պատմում են, որ [Հովհաննես Կուրկուասը] սուրբ գիրքը ուսանել էր իր աղգակուս, Գանգրայի մետրոպոլիտ Քրիստափորի մոտ: Երգ է դարձել մետրոպոլիտի ասածը, թե «Այս Հովհաննեսը հռոմայեցիների փրկիչն ու անդորրն ապահովողն է լինելու»: Նա առավ հագարացիների բաղում, մեծաթիվ քաղաքներ, ամրոցներ, շրջաններ ու վայրեր, կրկնապատկեց տարածքը Հռոմեական [կայսրության], որը նախապես մինչև Խարսիանոն բերդը և Հյուպսիլե²²⁰ և Հալիս գետը գտնվում էր քրիստոսուրացիների տիրապետության ներքո: Ռոմանոս կայսեր հավատարիմ ու ազնիվ սխուրի դոմեստիկոս Հովհաննես Կուրկուասը հռոմայեցիների սահմանները հասցրեց Եփրատ ու Տիգրիս, այդ տարածությունները Ռոմանիային ընծայեց որպես պռույգ ու նրավեր, կայսրն այդ շրջաններից ժողովուրդ ու զինվորներ ձեռք բերեց, սահմանեց այնտեղ տարեկան բազում հարկեր գանձել: Կուրկուասն այնտեղից բաղում ավար, զենք ու հագարացի ռազմադերիներ տարավ: Քանզի նա անձնապես բաղում պատերազմների մասնակից դառնալով, քրիստոսուրացիների քաղաքներն առավ: Ո՞վ է ի վիճակի սխուրի դոմեստիկոս Հովհաննես Կուրկուասի գրաված ու հարկատու դարձրած քաղաքներն՝ հանվանե թվարկել: Նա քսաներկու տարվա ընթացքում հազարից ավելի քաղաք դրսևեց և Ռոմանիային հպատակեցրեց: Տեսնելու բան էր մշտարթուն Հովհաննես Կուրկուասին, երբ նա մարտի պատրաստ ռազմաշարքերին դիմում էր հռոմեական կոչերով ու համոզիչ հորդորներով: Նրան կարելի է նմանեցնել Տրայանոսին ու Բելիսարիոսին, անվանել նոր Տրայանոս ու նոր Բելիսարիոս: Եվ եթե մեկը այս այրին նրանց հետ համեմատության մեջ դնի, կտեսնի, որ Կուրկուասի սխրագործությունն ու քաջագործությունները ավելի շատ են: Եթե կան այնպիսիք, որոնք շատ են ցանկանում իմանալ Հովհան-

նեւ Կուրկուասի քաջագործությունների մասին, ապա այդ մասին կա պրոտոսպաթար և դատավոր Մանուիլի՝ ութ գրքից բաղկացած երկասիրությունը²²¹։

42. Արժե պատմել նաև սխուերի դոմեստիկոս Հովհաննես մագիստրոսի հարազատ եղբոր, Խալդիա [բանակաթեմի] զորավար Թեոփիլոս պատրիկի քաջագործությունների ու սխրանքների մասին։ Սա նշանակվելով Խալդիայում մոնոստրատեգոս, իրեն շտվեց, ինչպես շատերը, զեխության, շռայլության ու հեշտամոլության, այլ խոնջության ու շարքաշության. նա ասպատակում էր հագարացիների գյուղերն ու շրջանները, ամենաանառիկ ու ամենահրաշալի Թեոդոսուպոլսի բերդում և նրա շրջակայքում գտնվող բերդերում բնակվող հագարացիներին գերեվարեց, ստիպեց նրանց Հովհաննես մագիստրոսին հարկատու և հպատակ դառնան²²²։ [Թեոփիլոսը] Միջագետք [բանակաթեմում] էլ աչքի ընկավ որպես գերազանց զորավար, նրան համարում էին Հուստինիանոս կայսեր ժամանակ հռչակված մի նոր Սողոմոն զորավար²²³։ Սա եկող սերունդների թոռ թողեց՝ Հովհաննեսին, Չմշկիկ մականվանյալին։ Թեոփիլոսն իր խոհեմությամբ, քաջությամբ ու անխոնջությամբ արժանացավ պատրիկի պատվաստիճանին և նշանակվեց տարբեր բանակաթեմերի զորավար, իսկ հետագայում, նիկեփոր Հաղթողի՝ Փոկաս մականվանյալի թագավորության ժամանակ, դարձավ մագիստրոս և սխուերի դոմեստիկոս։ Բայց սրանց մասին անհրաժեշտ չափով կխոսվի իր տեղում, ինչպես նաև մագիստրոս Հովհաննեսի, Կուրկուաս մականվանյալի որդու, իր արտակարգ քաջությամբ ու արիությամբ աչքի ընկած, տարբեր բանակաթեմերի զորավար Ռոմանոս պատրիկի մասին։

43. Ահա երբ սրանք այսպես բարգավաճում էին, զորավիգ կանգնում ու պայքարում հանուն քրիստոնեական հավատքի, Հռոմեական կայսրությանը հպատակ դարձնում բաղաքներ, շրջաններ ու գյուղեր և Ռոմանոս կայսեր հարկատու՝ քրիստոսուրացներին, հավատացյալների և [Քրիստոսի] ճշմարիտ ծառաների դեմ անվերջ մաքառող Բելիարը²²⁴, չկարողանալով տանել քրիստոնյաներին՝ նրանց հանդեպ տաժող բաղում ու անափ երախտագիտությունը, այդ Բելիարի դրդմամբ ոմանք Ռոմանոս կայսեր առջև զրպարտեցին դոմեստիկոս Հովհաննես մագիստրոսին, թե իբր նա հռոմայեցիների թագավորության վրա աչք ունի, այդ առթիվ՝ պատրաստի զորք, որ նա իբր տարբեր վայրերում ու շրջաններում անարդարություններ ու հափշտակություններ է գործել։ Ռոմանոսն այդ տեղերը մարդիկ ուղարկեց ու ստուգումներ կատարելով,

ոչինչ չբացահայտեց, որով նրան վերականգնեց իր պաշտոնում: Սրբմյուս [կայսրերը] նախանձից դրդված նման մեղադրանքներ ներկայացրին, նա պաշտոնանկ արվեց և նրա փոխարեն դոմեստիկոս աշանակվեց Խոմանոս կայսեր ազգական Պանթերիոսը:

44. Խոմանոս կայսրը Կոստանդնուպոլսի բոլոր քաղաքացիներին՝ սկսած մեծահարուստներից, վերջացրած աղքատներով ու շքավորներով, բոլոր բացահայտ պարտքերը մարեց. ինչպես ասում են ոմանք, նա վճարեց տասնինը կենտինար: Այդ առթիվ նա պարտավորահակները հալկեի ծիրանի Օմֆալիոնում²²⁵ կրակի տվեց: Բոլորը շնորհապարտ աղոթեցին կայսեր համար: Իր խաղաղորդության քսաներկուերորդ տարին նա մարեց քաղաքացիների բոլոր տան վարձերը²²⁶, ամենաջաժրից մինչև ամենաբարձրը: Չորեքշաբթի և ուրբաթ օրերը, գնալով մետաստասիմա²²⁷, ամեն մի պողոտիկին նվիրում էր երկուական արծաթ դրամ, ճգնավոր վանականներին ու մայրապետներին էլ հոռոգ էր տալիս՝ երեքական ոսկեդրամ: Սա բաղմաթիվ եկեղեցիներ ու վանքեր կառուցեց, ոսկեթել պատմուճաններ և ափսեներ ու սկիհներ նվիրաբերեց²²⁸: Նա Մավրիանոսի վանքում հյուրանոց շինեց, ախոռներ և շատ գեղեցիկ տներ՝ մահճակալներով, շրջաններից եկողների, ինչպես և դատական գործ ունեցողների համար: Ի վերա ամենայնի նա կարգադրություներ արեց ու հրահանգ տվեց նրանց ձիերի ու մարդկանց կերակրման մասին: Նա նրանց կցեց և տներ, որպեսզի լիովին հոգան նրանց կարիքները: Նա նման բան արեց այն նկատառումով, որ շրջաններից դատական գործով քաղաք եկողները իր կողմից սնունդ ստանան և ապրելու տեղով ապահովված լինեն: Նա սահմանեց նաև, որ իր գերեզմանի վրա յուրաքանչյուր օր բաժանվի 3 բյուր հաց, չորեքշաբթի և ուրբաթ օրերին Պրետորիոնի, հալկեի և նումերանների [բանտերի բանտարկյալներից] յուրաքանչյուրին տրվի տասնհինգսկան փող²²⁹, իսկ ավագ ուրբաթ օրը բոլոր բանտարկյալներին՝ մեկական դահեկան: Կարգադրեց նաև, որ Օլիմպոսի, Կյումինայի, Աթոսի, Բարաքեոսի և Լատրոսի բոլոր վանականները ստանան մեկական դահեկան՝ իր սեփական վանքից:

45. Ինդիկտիոնի առաջին տարվա ապրիլ ամսին հսկա բանակով դարձյալ ներխուժեցին թուրքերը²³⁰: Պարակլիմոմենոս Թեովանես պատրիկը գնաց և նրանց հետ հաշտության կնքեց՝ պատսոնդ առնելով երեւելի մարդկանց, որը և պատճառ դարձավ, որ խաղաղությունը հինգ տարի պահպանվի: Խոմանոս կայսրը Մակեդոնիայի և Թրակիայի բազում քաղաքներ ի հիմանց վերակառուցեց, մի քանի քաղաքներ էլ վերանորոգեց: Բացի այդ, նա թագավորանիստ քաղաքում նշանավոր պա-

լատներ նորոգեց, ապա և ընդարձակ ու բերքատա մարգագետիններ գցեց, որոնք հաճույք են պատճառում: Նա իր հոգու փրկության համար ծերանոցներ, հյուրանոցներ և հիվանդանոցներ կառուցեց:

46. Ինդիկտիոնի երկրորդ տարին Խոմանոս կայսրը- Լոնգիբարդիայի զորավար Պասքալիոս պրոտոսպաթարին²³¹ Ֆրանկիայի ռեքս Հուգոնի²³² մոտ ուղարկեց՝ նրա դստեր կնության խնդրելու իր փեսա Կոստանդնի որդի Խոմանոսի²³³ համար: Հիշյալ Պասքալիոսը առնելով նրան, բազում գանձերով քաղաք բերեց: Ամուսնության հանդեսը տեղի ունեցավ Ինդիկտիոնի երրորդ տարվա սեպտեմբեր ամսին: Նա իր ամուսնու հետ հինգ տարի ապրեց, վախճանվեց իր սկեսրայր Կոստանդնի ինքնակալության²³⁴ օրերին:

47. Դեկտեմբեր ամսին փչեց ուժգին և սաստիկ քամի, ձիարշավարանում փուլ եկան կայսերական գահի դիմաց գտնվող այսպես կոչված դեմոսները, որոնք ջարդեցին և իրենցից ներքև եղող պատվանդաններն ու անդրինները: Մեկ տարի անց, նույն ամսին Խոմանոս կայսեր որդիները իրենց հոր գահընկեց արեցին:

48. Հռոմեական զորքը պաշարել էր Եդեսիա քաղաքը²³⁵, որտեղ էր ամփոփված Քրիստոսի արգո վարչամակր: Քաղաքի բնակիչները, գտնվելով անելանելի վիճակում, Խոմանոս կայսեր մոտ դեսպանություն ուղարկեցին, խնդրեցին վերացնել պաշարումը, խոստանալով դրա դիմաց Քրիստոսի սուրբ վարչամակր տալ: Իրենց նման նվերի համար նրանք պահանջեցին գերի ընկած անվանի մարդկանց, ինչպես և խրիսովուլ գրություն, որ հռոմեական զորքն այսուհետև չի ասպատակի իրենց տարածքը: Ինչ որ տեղի ունեցավ: Սուրբ վարչամակր, այն է՝ դաստառակր, ուղարկվեց, և երբ այն բերողները մոտեցան Կոստանդնուպոլսին, պարակիմոմենոս Թեոփանես պատրիկր Սանգարիոս գետը գնաց դիմավորելու պայծառ ջահալույցությամբ, պատշաճ ակնածությամբ և հոգևոր երգասացությամբ: Օգոստոս ամսի տասնհինգին վարչամակր հետ նա մտավ քաղաք: Կայսրը գտնվում էր Վլախեոնայում, որտեղ և երկրպագեց այն: Հաջորդ օրը կայսեր երկու որդիներ՝ Ստեփանոսն ու Կոստանդինը, փեսան՝ Կոստանդինը, Թեոփիլակտոս պատրիարքի հետ գնացին Ոսկե դուռը և պատշաճ ակնածությամբ առան ու ոտքով բերեցին մինչև սուրբ Սոփիայի տաճարը: Թափորի առջևից ընթանում էին բոլոր սենատորները, ինչպես և մեծաթիվ ջահակիրներ: Վարչամակր տաճարում երկրպագելուց հետո տարան պալատ²³⁶:

49. Այդ օրերին քաղաք ժամանեց ինչ-որ հայ հրեշ՝ իրար միադած

երկվորյակ եղբայրներ: Նրանց մարմնի բոլոր անդամները կատարյալ էին, բայց պորտից մինչև փորի ցածր մասը՝ իրար կպած, դեմքերը՝ իրար գիմաց²³⁷: Նրանք երկար ժամանակ քաղաքում մնացին, բայց բոլորի կողմից ինչ-որ արտառոց հրեշ համարվելով, որպես շարագուշակ նշան քաղաքից վտարվեցին: Նրանք դարձյալ քաղաք եկան Կոստանդնի ինքնակալության օրերին: Երբ [երկվորյակներից] մեկը վսխճանվեց, փորձառու բժիշկներ մեծ վարպետությամբ վիրահատեցին իրենց միացնող մասը, հուսալով, որ մյուսը կապրի²³⁸: Նա երեք օր ապրելուց հետո վախճանվեց:

50. Ինչպես վերևում ասվեց, կայսրը բոլոր վանականների շրջանում անշափ վստահություն էր վայելում, նա արտակարգ հարգանք ու շափից ավելի ակնածանք էր տալիս երեկի վանական Սերգիոսի հանդեպ, որը գերագույն դատավոր Կողմաս մագիստրոսի եղբայրն էր: [Ռոմանոս կայսրը] վերանորոգեց և Մանուիլի վանքը, նա ի հիմանց կառուցեց սուրբ Պանտելեիմոնի եկեղեցին ու վանքը, որի մականունն է Օֆրոսի նավահանգիստ: Նա այնտեղ ութ հարյուր հոգու վանական խուղեց, գրավոր սահմանելով նաև, որ նրանք իրենց սննդի համար թոշակ ստանան: Այդ թոշակը նա տվեց վանական Սերգիոսին՝ իր հոգևոր հոր: Նա բոլոր աքսորականներին ներում շնորհեց և նրանց բաղում դրամ տվեց. իր զահրնկեց լինելու պահին մի աքսորական անգամ չկար: Այս Սերգիոսը Փոտ պատրիարքի զարմիկն էր, որին Փոտի հետ ունեցած արենակցական կապից ավելի նրա հոգու վեհությունն էր վսեմացնում, քանզի անշափ առաքինի ու գիտուն մարդ էր, այն աստիճան, որ դրծվար է ասել՝ այդ շնորհքներից ո՞րն էր նրա մեջ գերազանցում, չէ՞ որ նա երկուսով էլ ծայրահեղ օժտված էր: Ամեն դրականի կողքին նա աչքի էր ընկնում նաև բանավիճելու իր շնորհքով, հմայիչ խառնվածքով, համեստությամբ: Նա մեր օրերի իմաստունների նման մեծամիտ չէր, ոչ էլ գոռոզ ու պարծենկոտ, նրա խոսքը մեղրից քաղցր էր, բարբերը՝ աներեր ու կայուն, տրամադրությունը՝ համեստ: Ռոմանոս կայսրը այս փառաբանված այրին մշտապես մոտն էր պահում, որպես իր կյանքը տնօրինող շափ ու կշիռ: Նա շատ էր հորդորում կայսեր՝ հոգալ երեխաների մասին, անկիրթ շթողներ, թե չէ վատ ճանապարհով կրնթանան, իր գլխին կգա Հեղիին պատահածը, Հեղիի, որ պատժվեց իր երեխաների անօրինության պատճառով²³⁹: Բայց իր հետ էլ նույն բանը պատահեց:

51. Երբ Ռոմանոսին որդիները գահրնկեց արեցին և Պրոտե կղզին աքսորեցին, նրա դժբախտությունն ամոքող և վիշտը ցավազրկող սպե-

դանի դարձյալ այդ Սերգիոսը եղավ: Այն ժամանակ Ռոմանոսի մոտ եղավ և ամենաբարեպաշտ Պոլիեկտոս վանականը, որ հիշյալ Սերգիոսից ոչ պակաս շափով էր նրան մխիթարում: Իր առաքինի վարք ու բարքի համար, Թեոփիլակտոս պատրիարքի մահից հետո, Կոստանդին կայսրը հենց սրան պատրիարք նշանակեց:

52. Ռոմանոս կայսրը, որ արդեն զառամյալ էր և հիվանդությամբ էր տառապում, վեց հազար հիսուններեք թվականին թագավորության հարցերը լուծեց՝ կտակ թողնելով, համաձայն որի առաջին կայսրը Կոստանդին Միրանաժինն է, ապա ըստ հերթականության երկրորդ և երրորդ կայսր՝ նրա որդիները, նրանց վերաբերյալ պարզ ու հստակ կարգադրություն անելով, որ եթե առաջին կայսեր հանդեպ այս կամ այն ձևով մեղանշեն, իսկույն հեռացվեն իշխանությունից:

53. Քանի որ աստված ուղում է մարդուն փրկած լինել բազում եղանակներով, թույլ տվեց, որ Ռոմանոս կայսրը անակնկալ փորձանքի հանդիպի, որպեսզի այդ ձևով նա խելքի գա և, գիտակցելով գործած մեղքերը, փրկության արժանանա: Աստված թույլ տվեց, որ Ռոմանոսի որդի Ստեփանոսը իր դեմ ծառանա, ինչպես անցյալում Աբիսողոմը Դավթի՝ հարադատ հոր դեմ²⁴⁰: Ստեփանոսը իր այս քայլի համար խորհրդական ունեցավ նախկին վանական Մարիանոս Արգիրոսին, Վասիլ Պետինոս պրոտոսպաթարին և Մանուիլ Կուրտիկին, իրեն զործակցեցին և մյուս կայսրերը, և Ռոմանոսին խայտառակ կերպով պալատից դուրս հանելով, ւթսորեց Պրոտե կղզին ու վանական խուզեց:

ԻՆՔՆԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆ ԿՈՍՏԱՆԴԻՆԻ

Այսպիսով, ինքնակալ մնաց Ռոմանոսի փեսա Կոստանդինը՝ ինդիկտիոնի երրորդ տարվա դեկտեմբեր ամսի քսանին, վեց հազար չորս հարյուր հիսունչորս թվականին: Նա իսկույն Վարդաս Փոկասին մագիստրոսի պատվաստիճանը շնորհեց և այն պատճառով, որ նա բազում տարիներ պատերազմներում սխրանքներ էր գործել, նշանակեց սխուերի դոմեստիկոս, Կոստանդին Գոնգիլեսին՝ ծովակալ, և համապատասխան ոմանց՝ ստրատիարխներ: Ապա Վասիլին՝ մականունը Պետինոս, շնորհեց պատրիկի պատվաստիճանը և մեծ հետերիարխ նշանակեց, Արգիրոսների ընտանիքից սերող Մարիանոսից հանելով վանականի սքեմը, նրան պատրիկի պատվաստիճանը շնորհեց և նշանակեց ախոռապետ: Նմանապես և Մանուիլին՝ Կուրտիկ մականվանյալին, շնորհեց պատրիկի պատվաստիճանը և նշանակեց վիզլայի դրունգար: Այս երեքը այն պատճառով, որ թագավորության ձգտելով տիրոջ²⁴¹ հանդեպ բռն-